

**ХУУЛЬ СУРТАЛЧЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТАЛААРХ БУСАД ОРНУУДЫН ТУРШЛАГА:
ХУУЛЬ СУРТАЛЧЛАХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД ПАРЛАМЕНТЫН ОРОЛЦОО**

*Д.Аюуш, Д.Амаржаргал (Ph.D),
Р.Оргилмаа, Б.Батцэцэг, Б.Туул*

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ИЛ ТОД БАЙДАЛ, ОЛОН НИЙТИЙН ОРОЛЦОО

БУСАД ОРНЫ ТУРШЛАГА

- КАНАД УЛС
- ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС
- ИБУИНХУ
- БҮГД НАЙРАМДАХ ТУРК УЛС

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

УИХ-ын даргаас ирүүлсэн захиалгын дагуу хууль сурталчлах үйл ажиллагаа, парламентаас хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд оролцож буй арга хэлбэр, зохион байгуулалттай холбоотой асуудлуудыг судалж “Хууль сурталчлах үйл ажиллагааны талаарх бусад орнуудын туршлага” сэдэвт судалгааны ажлыг Парламентын судалгааны хүрээлэнд гүйцэтгэв.

Судалгааны хамрах хүрээ:

- Хууль сурталчлах үйл ажиллагааны зохион байгуулалтын арга, хэлбэрүүд
- Бусад орнуудын парламентаас хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд хэрхэн оролцдог талаарх туршлага

Судалгаанд ИБУИНХУ, Орос, Турк, Канад зэрэг орнуудыг хамруулж, хууль сурталчлах үйл ажиллагааны эрх зүйн орчин, тогтолцоо, хууль сурталчлах арга хэлбэрүүд болон парламентаас хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд хэрхэн оролцдог талаарх мэдээллийг дэлгэрүүлэн судалсан болно.

Түлхүүр үгс: Хууль сурталчлах, хууль сурталчлах үүрэг, хэлбэр;

Keywords: promote the law, obligation to promote the law, types of promote the law.

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Судалгаанаас үзэхэд, парламентын түвшинд хууль тогтоомжийг сурталчлах үйл ажиллагаатай холбоотой харилцааг хууль тогтоомжийн тухай хууль, хууль тогтоомжийг хэвлэн нийтлэх журмын тухай хууль, парламентын тухай хууль, хууль тогтоох үйл ажиллагааны дэгийн тухай хууль, мэдээллийн ил тод байдлын тухай хууль зэрэг холбогдох хууль, журамласан актуудаар зохицуулдаг бол Засгийн газрын түвшинд хууль хэрэгжүүлэх үндсэн чиг үүргийнхээ хүрээнд холбогдох яам, агентлагууд, орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагууд үндсэн чиг үүргийнхээ хүрээнд хууль тогтоомжийг сурталчлах, хэрэгжүүлэх ажлыг хариуцан зохион байгуулж байна.

Нийтлэг туршлага

Парламентаас хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд оролцох оролцооны хувьд, парламент нь юуны өмнө хууль тогтоох байгууллагаас эцэслэн баталсан хууль тогтоомжийг парламентын албан ёсны эмхэтгэл, цахим сайтад хэвлэн нийтлэх үүрэгтэй. Түүнчлэн Парламентын хэвлэл мэдээлэл, олон нийттэй харилцах албанаас хууль тогтоомжийг сурталчлах, олон нийтэд мэдээлэл хүргэх, хуулийн үзэл баримтлал болон зохицуулалтын хүрээг тайлбарлан таниулах ажлыг парламентын гишүүд, орон нутаг дахь парламентын үйл ажиллагааг сурталчлах төвүүд, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүдээр дамжуулан сурталчлах ажлыг зохион байгуулдаг. Парламентаас хянан шалгах бүрэн эрхийнхээ хүрээнд батлан гаргасан хууль тогтоомжийнхоо хэрэгжилтийг хангуулах чиглэлээр Засгийн газарт хяналт тавьж, шахаж шаардах, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтээс үүдэн гарч буй үр дагавруудыг судлан шинжилж хууль тогтоомжийг боловронгуй болгох, энэ хүрээндээ иргэд, сонгогчдоос хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн талаар санал хүсэлт хүлээн авах, зөвлөлдөх зэрэг боломжтой бүх арга хэлбэрүүдийг ашиглан хууль сурталчлах ажиллагаа явуулж, олон нийттэй эргэх холбоотой ажилладаг нийтлэг туршлага байна. Хууль тогтоомжийг сурталчлах, хэрэгжилтийн үр нөлөөг сайжруулах хүрээнд парламентаас хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд, төрийн бус байгууллагууд, багш, судлаачид болон бусад олон нийтийн сонирхлын бүлгүүд, мэргэжлийн байгууллагуудыг татан оролцуулж, нөлөөллийн бүлгүүдээр дамжуулан хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэн ажилладаг байна.

Хууль сурталчлах субъектийн хувьд, ихэвчлэн Засгийн газрын холбогдох яам, агентлаг, Хууль зүйн яамнаас энэхүү ажлыг гардан хэрэгжүүлж байгаа бөгөөд хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд төрийн байгууллагуудаас гадна олон нийтийн эрх зүйн боловсролыг сайжруулах, эрх зүйн боловсрол олгох хуульчдын холбоо, шүүх, өмгөөллийн байгууллагууд, олон нийтэд үйлчлэх тусгай сонирхлын бүлгүүд, төрийн бус байгууллагуудтай сүлжээ үүсгэн хамтран хэрэгжүүлдэг байна. Үүнээс гадна Засгийн газрын хэвлэл мэдээллийн алба болон

Парламентын Тамгын газрын хэвлэл мэдээлэл, олон нийттэй харилцах алба батлагдсан хууль тогтоомжийн талаарх албан ёсны мэдээллийг олон нийтэд хүргэх, иргэд болон хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудыг хууль тогтоомжийн талаарх мэдээллээр хангах үүрэгтэй ажилладаг байна.

Хууль сурталчлах арга, хэлбэрийн хувьд, батлагдсан хууль тогтоомжийг эрх бүхий байгууллагаас эрхлэн гаргадаг хууль тогтоомжийн эмхэтгэл болон албан ёсны цахим сайтад байршуулж олон нийтэд хүртээл болгоно. Түүнчлэн төрийн байгууллагуудаас хууль сурталчлах, хэрэгжилтийг хангах чиг үүргээ хэрэгжүүлэхээс гадна олон нийтэд эрх зүйн боловсрол олгох зорилготой мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудыг хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд татан оролцуулж, тэднийг дэмжин сүлжээ үүсгэн ажиллах арга хэлбэрийг ашигладаг байна. Парламентаас хууль тогтоомжийг сурталчлах үндсэн арга нь төрийн албан ёсны эмхэтгэлд хэвлэн нийтлэх, хуулийн мэдээллийн цахим санд байршуулах, телевиз радиогоор сурталчлан таниулах, олон нийттэй уулзалт ярилцлага хийх, мэдээлэл, танилцуулга, гарын авлагаар хангах зэрэг хэлбэрүүдтэй байна.

Хууль тогтоомжийг сурталчлах үйл ажиллагааг зохион байгуулахдаа төрийн бодлого, зохицуулалтыг аль болохоор дотоод болон гадаад орчинд эерэг нөлөө үзүүлэхүйц байдлаар түгээх, нийгэмд хүлээн зөвшөөрүүлэх, хэрэгжилтийг хангуулж тодорхой үр дүнд хүрэхүйц байдлаар сурталчлах бодлого баримталж, их дээд сургууль, оюутан залуус, эрдэмтэн судлаачдын дэмжлэгийг авч, тэдэнтэй хамтран ажиллахыг чухалчлан үздэг байна. Түүнчлэн парламентаас батлан гаргасан хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн явц, хэрэгжилтээс үүдэн гарч буй үр дагаврыг судлан шинжлэх, олон нийтийн саналыг авах цахим хуудас ажиллуулах, хяналтын чиг үүргийнхээ хүрээнд хууль тогтоомжийн хэрэгжилттэй холбоотой Засгийн газрын тайлан, мэдээллийг сонсох зэрэг арга хэмжээг бүрэн эрхийнхээ хүрээнд авч хэрэгжүүлдэг байна.

Судалгаанд авагдсан орнуудын зарим онцлох туршлагаудыг тоймлон танилцуулбал:

Канад улсад мужийн түвшинд олон нийтийн эрх зүйн боловсролыг сайжруулах зорилготой Олон нийтэд эрх зүйн боловсрол (Public legal education, PLE) олгох сүлжээ ажилладаг. Мөн түүнчлэн Олон нийтийн хууль эрх зүйн боловсролын холбоо (Public legal Education Association of Canada, PLEAC), Канадын иргэний шударга ёсны нийгэмлэг (The Canadian Forum on Civil Justice) зэрэг төрийн бус байгууллагууд PLE сүлжээнд хамтран ажилладаг. Эдгээр байгууллагуудын үйл ажиллагааны зарчим нь олон нийтэд шууд хүрч үйлчлэхээсээ илүү олон нийтэд үйлчлэх, нөлөөлөх байр суурин дээр ажиллаж байгаа багш, судлаачид болон бусад мэргэжлийн бүлгийг зуучлагч болгон ажиллуулж, тэдгээрээр дамжуулан олон нийтэд хүрэхийг эрмэлздэг байна.

ОХУ, ИБУИНХУ, Турк зэрэг орнуудад Парламентын Тамгын газар болон Засгийн газрын хэвлэл мэдээллийн алба хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд тодорхой хэмжээнд дэмжлэг туслалцаа үзүүлдэг. Тухайлбал, ОХУ-ын Төрийн Думын Тамгын газрын Олон нийт, хэвлэл мэдээлэлтэй харилцах газар нь Шуурхай мэдээллийн алба, Парламентын сэтгүүлчдийн алба, Төвийн болон бүс нутгийн хэвлэлийн алба, Олон нийттэй харилцах алба, Мэдээллийн хяналт үнэлгээний алба, Телевиз радиогийн алба, Мэдээллийн техникийн алба зэрэг мэргэшсэн дотоод бүтэцтэй бөгөөд эдгээр албадаар дамжуулан хууль сурталчлах үйл ажиллагааг зохион байгуулдаг. ИБУИНХУ-ын парламент нь орон нутаг дахь сургалтын төвүүд (Parliament's Outreach Officers)-ээр дамжуулан парламентын үйл ажиллагаа болон хууль сурталчлах үйл ажиллагааг зохион байгуулдаг. Орон нутгийн төвүүд нь парламентын үйл ажиллагаа болон хууль тогтоомжийн талаарх мэдээллийг олон нийтэд хүргэх, санал хүсэлт хүлээн авах, сургалт зохион байгуулах, зөвлөгөө өгөх зэрэг боломжтой бүх арга хэлбэрүүдийг ашиглан үйл ажиллагаагаа явуулдаг. Турк улсын Парламентын Хэвлэл мэдээлэл, олон нийттэй харилцах газар болон Засгийн газрын хэвлэл, мэдээллийн алба нь хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд оролцож ажилладаг.

(Мэдээллийн дэлгэрэнгүйг судалгааны хэсгээс үзнэ үү)

Судалгаанд хамрагдсан орнуудын хууль сурталчлах үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийн хураангуй

Улсын нэр	Эрх зүйн зохицуулалт	Хариуцах субъект	Зохион байгуулалтын хэлбэр	Үйл ажиллагааны онцлог
КАНАД	Канадад хууль, дүрэм журмыг хэвлэн нийтлэх хариуцааг зохицуулсан Хууль, журмын тухай хуульд олон нийтэд хууль эрх зүйн сурталчилгаа хийхийг заасан байдаг. ⁷⁰ Уг хуулийн 9,10,11,12-р зүйлд: -Батлагдсан хуулийг бүртгүүлснээс хойш Хатан хааны албан ёсны хэвлэл болох "Canada Gazette"-д 23 хоногийн дотор хэвлэн нийтэлнэ. Хэвлэлийн хэлбэр маяг ба цахим хэлбэрээр хэвлэхийг оролцуулан бүхий л хэвлэлийн үйл явцыг Зөвлөлийн захирагч хариуцна.	Мужийн олон нийтийн эрх зүйн боловсролыг сайжруулах байгууллагуудын (Public Legal Education-PLE) үндэсний сүлжээний дагуу хууль сурталчилдаг. -Энэ үйл ажиллагаанд Канадын Хууль зүйн яам, мужийн хуулийн сан ба Канадын хууль эрх зүйн мэдээллийн төв зэрэг үндэсний хэмжээний байгууллагууд дэмжлэг үзүүлдэг. -Мужийн олон нийтийн хуулийн боловсролыг сайжруулах байгууллагууд нь олон нийтэд эрх зүйн боловсрол олгоход чухал үүрэг гүйцэтгэхээс гадна бусад олон улсын агентлагууд хууль зүйн боловсрол, мэдээлэл өгөх үүрэгтэй байдаг. Үүнд Боловсролын яам, Өв, цагаачлалын яам, сургууль, нийтийн номын сан, хуульчдын холбоо, шүүх, олон нийтийн үйлчилгээ, өмгөөллийн байгууллагууд.	-Хуулийн үйлчилгээнд хамрагдах үндэсний хэмжээний цахим хаяг www.asjnet.org нь олон нийтэд ба PLE үйлчилгээ үзүүлэгчдэд мэдээлэл өгч, хооронд нь холбох үүрэг гүйцэтгэдэг. -Канадын Олон нийтийн хууль эрх зүйн боловсролын холбоо (PLEAC- Public Legal Education Association of Canada) нь PLE үйлчилгээ үзүүлэгчид хоорондоо үйл ажиллагааныхаа талаар мэдээлэл солилцох, нийтлэг ашиг сонирхлын асуудлуудаа хэлэлцэх, хамтын нөөцөө хуваалцах, хамтран ажиллах харилцааг хөгжүүлэх зорилготой ажилладаг. Энэ холбооны гишүүнчлэлд олон төрлийн PLE үйлчилгээ үзүүлэгчдийг хамруулах тусам холбооны чадавх илүү сайжирна. - Канадын Иргэний шударга ёсны нийгэмлэг (The Canadian Forum on Civil Justice) олон нийтийн бүлэг болон PLE үйлчилгээ үзүүлэгчдийн сүлжээг нэмэгдүүлэн хоорондын харилцааг нь дэмжиж ажилладаг.	PLE байгууллагууд үйлчилгээг олон нийтийн дунд шууд хүргэдэггүй. Учир нь хэт өргөн хүрээтэй тул үнэтэй тусгахын дээр үр дүн багатай байх магадлалтай. Түүний оронд PLE байгууллагууд тодорхой бүлэг, олон нийтэд хүрч үйлчлэх байр сууринд ажилладаг. Үүнд багш, номын санч болон бусад мэргэжлийн бүлгийг зуучлагч болгосноор олон нийтэд хүрэхийг эрмэлздэг.

⁷⁰ Хууль болон олон улсын гэрээ конвенцыг албан ёсоор хэвлэн нийтлэх, хүчин төгөлдөрт тооцох, албан ёсны орчуулга хийх эрх зүйн зохицуулалт бусад орны туршлага СТ/16-404

ОХУ	<p>“Холбооны үндсэн хууль, холбооны хууль, Холбооны Хурлын танхимуудын эрх зүйн актууд хүчин төгөлдөр болох, хэвлэн нийтлэх журмын тухай” хууль “Холбооны улсын засгийн газар болон орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл авах боломжийг хангах тухай” хуулиар тус тус зохицуулагдаж байна.</p>	<p>тусгай сонирхлын бүлгүүд орно. Ихэнх тохиолдолд эдгээр агентлагууд PLE байгууллагатай хамтран ажиллан, үр нөлөөгөө сайжруулдаг.</p> <p>- Төрийн Думын Тамгын газрын Олон нийт, хэвлэл мэдээлэлтэй харилцах газар.</p> <p>- Засгийн газрын яам, агентлаг болон орон нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагууд</p>	<p>-“Думын тойм” /“Думское обозрение”/ сэтгүүлийн цахим хувилбарыг бэлтгэж сүлжээнд тавих, бүс нутгийн хэвлэлүүдэд зориулсан мэдээлэл-судалгааны “Думын хөрөг” /“Думская панорама”/ сэтгүүлийг бэлтгэн гаргах, “Парламентын сонин” /“Парламентская газета”/, “Өнөөдрийн ОХУ” /“Российская Федерация сегодня”/ сэтгүүлд парламентын асуудлаар материал бэлтгэж өгөх, сар тутмын “Дум хэвлэлийн толинд” /“Дума в зеркале прессы”/ товхимол, “Дум ба ТВ” /“Дума и ТВ”/ теле-нэвтрүүлэг, “Россия” сувгийн “Парламентын цаг” /“Парламентский час”/ нэвтрүүлгийг бэлтгэхэд оролцоно.</p> <p>- Засгийн газрын яам, агентлаг болон орон нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагууд нь батлан гаргасан хүчин төгөлдөр болж хэвлэн нийтлэгдсэн хэм хэмжээ тогтоосон эрх зүйн баримт бичгийг олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр “Хуулийг албан ёсоор хэвлэн нийтлэх журам”-ын дагуу мэдээлэл өгөх чиг үүрэгтэй байна.</p> <p>Мөн хуульд заасны дагуу Засгийн газар, яам, агентлаг болон орон нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагуудын үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийг “Интернет”-д байршуулдаг.</p>	<p>Төрийн Думын Тамгын газрын Олон нийт, хэвлэл мэдээлэлтэй харилцах газар нь дараах хэлтсүүдтэй бөгөөд дараах үйл ажиллагаа явуулдаг байна. Үүнд:</p> <ul style="list-style-type: none"> • шуурхай мэдээллийн; • парламентын сэтгүүлчдийн; • төвийн болон бүс нутгийн хэвлэлийн; • олон нийттэй харилцах; • мэдээллийн хяналт үнэлгээний; • телевизийн; • радиогийн; • мэдээллийн техник ашиглалтын хэлтэс байна.
-----	--	--	---	--

<p>ИБУИНХУ</p>	<p>- Парламентын тухай хууль (Act of Parliament) - Мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хууль (Freedom of Information Act 2000) болон холбогдох бусад хууль тогтоомжоор зохицуулж байна.</p>	<p>Хууль сурталчлах, иргэдэд хуулийн боловсрол олгох үйл ажиллагааг төрийн болон төрийн бус байгууллагууд дангаараа буюу хамтран зохион байгуулдаг байна. Нэгдсэн Хаант Улсын Парламентад Олон нийтийн хууль зүйн боловсролын асуудал (Public Legal Education) хариуцсан албан бус Бүх намын парламентын бүлэг (All-Party Parliamentary Groups) 2016 онд байгуулагдсан байна. Тус бүлэг нь иргэд, олон нийтэд эрх зүйн тогтолцооны талаар мэдлэг олгох, парламент дахь олон нийтийн эрх зүйн боловсролын талаарх ойлголтыг нэмэгдүүлэх, парламентын гишүүдийг хууль эрх зүйн салбарын төрийн болон төрийн бус байгууллагуудтай хамтран ажиллахыг дэмжих зэрэг үндсэн чиг үүрэгтэй байгуулагдсан байна.</p>	<p>Хууль тогтоомжийг олон нийтэд мэдээлэх, сурталчлах үйл ажиллагааг</p> <ul style="list-style-type: none"> • хэвлэн нийтлэх, • цахимаар нийтлэх, • телевиз, радиогоор сурталчлан таниулах, • иргэд, олон нийттэй уулзалт, хэлэлцүүлэг зохион байгуулах • сургалт зохион байгуулах зэрэг хэлбэрүүдээр хүргэж байна. 	<p>Парламентын орон нутаг дахь сургалтын төвүүд нь (Parliament's Outreach Officers) тус улсын бүс нутаг болгонд парламентын үйл ажиллагааг сурталчилж ажилладаг байна. Иргэд, олон нийт, нийгмийн бүлгүүдэд парламентын үйл ажиллагааны тухай мэдээллийг өгч, тэдэнд санал хүсэлт, тулгарч буй асуудлаа хэрхэн шийдвэрлүүлэх, хэрхэн өөрсдийн дуу хоолойг парламентад хүргэх талаар сургалт мэдээллийг хүргэдэг байна.</p>
<p>ТУРК</p>	<p>Үндсэн хуулийн 89.1 Бүгд Найрамдах улсын Ерөнхийлөгч нь Үндэсний Их Хурлаас баталсан хууль тогтоомжийг 15</p>	<p>Турк Улсын Их Хурлын дэргэдэх Хэвлэн нийтлэх болон Олон нийттэй харилцах хэлтэс, Засгийн газрын дэргэдэх Хэвлэлийн асуудал хариуцсан алба,</p>	<p>-Төрийн бодлого, хууль тогтоомж, үйл ажиллагааг дотоод болон гадаад орчинд зэрэгээр нөлөөлөхүйц байдлаар түгээх, эдгээр бодлого, шийдвэрийг нийгэмд хүлээн зөвшөөрүүлэн хэрэгжүүлэх, тодорхой</p>	<p>Засгийн газрын Хэвлэн нийтлэх болон мэдээллийн Ерөнхий газар -Олон нийт болон холбогдох байгууллагуудыг бодит, үнэн зөв мэдээллээр хангах тохиромжтой</p>

хоногийн дотор ёсчилно. 91.6 Хууль тогтоомж нь Албан ёсны хэвлэл (Official Gazette)-д хэвлэгдсэнээр хүчин төгөлдөр болно.	мөн түүнчлэн Засгийн газрын Хэвлэл мэдээллийн Ерөнхий газар нь энэхүү үүргийг гүйцэтгэхээр тогтоосон байдаг.	үр дүнд хүрэх чиглэлээр ажил зохион байгуулах -Мөн Их дээд сургуулиудтай Ассамблейн үйл ажиллагаа болон хууль таниулах зорилгоор хамтран ажилладаг байна. Хууль эрх зүйн ойлголт, хуулийн боловсролоо дээшлүүлэх сонирхолтой оюутан залуус, ялангуяа хууль эрх зүй, улс төрийн шинжлэх ухааны тэнхимд суралцаж буй оюутнууд чуулганы танхимтай танилцах боломжтой юм. Бямба гаригийн 11-16 цагийн хооронд ямар ч иргэн ирж Ассамблейтай танилцах боломжтой байна. -Ард иргэдийн санаа бодлыг сонсох үүднээс вэб сайтыг ажиллуулдаг.	арга хэрэгслийг ашиглан мэдээллийг шуурхай хүргэх ажлыг зохион байгуулах; -Төрийн бодлого, хууль тогтоомж, үйл ажиллагааг дотоод болон гадаад орчинд эерэгээр нөлөөлөхүйц байдлаар түгээх, эдгээр бодлого, шийдвэрийг нийгэмд хүлээн зөвшөөрүүлэн хэрэгжүүлэх, тодорхой үр дүнд хүрэх чиглэлээр ажил зохион байгуулах.
---	--	--	--

⁷¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/>

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС

Хууль эрх зүйн зохицуулалт. Төрийн бодлого шийдвэрийг олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр хүргэх, албан ёсоор хэвлэн нийтлэх, портал сайтад байршуулах харилцааг “Холбооны үндсэн хуульжсан хууль, холбооны хууль, Холбооны Хурлын танхимуудын эрх зүйн актууд хүчин төгөлдөр болох, хэвлэн нийтлэх журмын тухай” (О порядке опубликования и вступления в силу федеральных конституционных законов, федеральных законов, актов палат Федерального Собрания)⁷² хуулиар зохицуулдаг байна.

Холбооны хуулийг Ерөнхийлөгч гарын үсэг зурснаас хойш 7 хоногийн дотор албан ёсоор хэвлэн нийтлэх, Холбооны Хурлын танхимуудын эрх зүйн актууд батлагдсанаас хойш 10 хоногийн дотор хэвлэн нийтлэхээр хуульчилсан байна. Хууль болон Холбооны Хурлын танхимуудын эрх зүйн актуудыг албан ёсоор “Парламентын сонин”, “Оросын сонин”, “Оросын Холбооны Улсын хуулийн эмхэтгэл”-д хэвлэн нийтлэх ба цахим хэлбэрээр “Эрх зүйн мэдээллийн албан ёсны интернет портал” (www.pravo.gov.ru) сайтад байршуулж олон нийтэд хүргэдэг.

Хууль сурталчлах хэлбэр. “Холбооны улсын засгийн газар болон орон нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагын үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл авах боломжийг хангах тухай” хууль (Об обеспечении доступа к информации о деятельности государственных органов и органов местного самоуправления)⁷³ -ийн 3 дугаар бүлгийн 12 дугаар зүйлд Засгийн газрын яам, агентлаг болон орон нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагууд нь батлан гаргасан, хүчин төгөлдөр болж хэвлэн нийтлэгдсэн, хэм хэмжээ тогтоосон эрх зүйн баримт бичгийн талаар олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр “Хуулийг албан ёсоор хэвлэн нийтлэх журам”-ын дагуу мэдээлэл өгөх чиг үүрэгтэй байна. Мөн хуулийн 13 дугаар зүйлд Засгийн газар, яам, агентлаг болон орон нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагуудын үйл ажиллагааны талаарх дараах мэдээллийг “Интернет”-д байршуулна. Үүнд:

- Байгууллагын бүтэц, чиг үүрэг, эрх үүргийг тодорхойлох хууль тогтоомж, холбоо барих хаяг, байршил гэх мэт ерөнхий мэдээлэл;
- Гадаадын засгийн газрын байгууллагуудын төлөөллийн (хэрэв байгаа бол) жагсаалт, тэдгээрийн зорилт, чиг үүрэг, холбоо барих хаяг, байршил гэх мэт ерөнхий мэдээлэл, тухайн байгууллагын зөвшөөрлөөр бусад мэдээллийг байршуулна;
- Тухайн байгууллагын харьяа байгууллагын жагсаалт (хэрэв байгаа бол), тэдгээрийн зорилт, чиг үүрэг, холбоо барих хаяг, байршил гэх мэт ерөнхий мэдээлэл;
- Тухайн байгууллагын олон нийтэд үйлчлэх чиг үүргийн хүрээн дэх мэдээллийн систем, мэдээллийн сангийн бүртгэлийн жагсаалт;
- Засгийн газрын яам, агентлаг болон орон нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагуудын хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудын (хэрэв байгаа бол) талаарх мэдээлэл;
- Хууль тогтоомжийн төсөл болон батлагдсан эх бичвэрүүдийг бүрэн эхээр нь;
- Засгийн газрын яам, агентлаг болон орон нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллагуудад бараа нийлүүлэх, ажил гүйцэтгэх талаарх захиалгыг холбогдох хуулийн хүрээнд мэдээлэн байршуулах;
- Төрийн захиргааны байгууллагын үйлчилгээний стандарт;
- Засгийн газрын байгууллага, түүний нутаг дэвсгэрийн байгууллага болон орон нутгийн эрх зүйн акт, гаргасан бусад шийдвэрт гомдол гаргах журам;
- Засгийн газрын байгууллагын зохион байгуулсан арга хэмжээний талаарх зорилт, хөтөлбөр, төслүүдийн мэдээлэл;

⁷² О порядке опубликования и вступления в силу федеральных конституционных законов, федеральных законов, актов палат Федерального Собрания <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102030627>

⁷³ Об обеспечении доступа к информации о деятельности государственных органов и органов местного самоуправления <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14756>

- ОХУ-ын олон улсын гэрээний албан ёсны эх бичвэр, тус гэрээнд тусгагдсан засгийн газрын байгууллагуудын оролцооны тухай мэдээлэл, олон улсын хамтын ажиллагаа болон албан ёсны айлчлалын талаарх мэдээлэл;
- Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангахад чиглэсэн засгийн газрын байгууллагуудын эрх, үүрэг, авах арга хэмжээний талаар;
- Засгийн газрын байгууллагаас хийсэн хяналт, шалгалтын үр дүнгийн талаарх мэдээлэл;
- Засгийн газрын байгууллага, түүний харьяа байгууллагуудын үйл ажиллагааны тайлан, статистик мэдээ, нийгэм эдийн засгийн динамик үзүүлэлтүүд;
- Засгийн газрын байгууллага, түүний харьяа байгууллагуудын төсвийн зарцуулалт, ашиглалтын талаарх мэдээ баримт;
- ОХУ-ын аж ахуйн нэгж байгууллага, бизнес эрхлэгчдэд төлбөр тооцооны хөнгөлөлтийн тухай мэдээ баримт;
- Төрийн албаны сонгон шалгаруулалтын журам, үйл ажиллагаанд холбогдох мэдээлэл;
- Иргэдийн өргөдөл гомдол шийдвэрлэхтэй холбогдох журам

Мөн хуулийн 14 дүгээр зүйлд Холбооны Улсын Засгийн газрын үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийн жагсаалтыг ОХУ-ын Ерөнхийлөгч батална. Яам, агентлагийн үйл ажиллагааны талаарх мэдээллийн жагсаалтыг Засгийн газар батална. Бүх шатны шүүхийн үйл ажиллагаатай холбоотой мэдээллийг Холбооны Улсын Шүүхийн үйл ажиллагааны талаарх мэдээлэл авах боломж хангах тухай “Federal Law “On provision of access to information on activities of courts in the Russian Federation”⁷⁴ хуулиар тодорхойлно. Мөн дээрх мэдээ, мэдээллийг интернетэд байршуулах давтамж, мэдээ мэдээллийг шинэчлэхтэй холбогдсон харилцааг Хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн тухай хууль (Law of the Russian Federation “About mass media”)⁷⁵-аар зохицуулсан байна. Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийн тухай (Law of the Russian Federation “On Mass Media”) хуулиар хэвлэлийн эрх чөлөө, түүний бүтэц, сэтгүүлчдийн зөвлөл, олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийн тусгай зөвшөөрөл гэх мэт өргөн агуулга бүхий харилцааг зохицуулдаг. Мөн хуулийн “Олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслийн үүсгэн байгуулагч хэмээх” 2 дугаар бүлгийн 18 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт “Үүсгэн байгуулагч нь энэ хууль, хяналтын албанаас гаргасан дүрэм, гэрээнд зааснаас бусад байдлаар мэдээллийн хэрэгслийн үйл ажиллагаанд оролцохыг хориглоно” хэмээн зохицуулжээ.

Төрийн Думын Тамгын газрын Олон нийт, хэвлэл мэдээлэлтэй харилцах газар

Парламентаас олон нийттэй харилцах, мэдээлэл түгээх. ОХУ-ын Төрийн Думын Тамгын газрын Олон нийт, хэвлэл мэдээлэлтэй харилцах газар /Государственная Федерального собрания Российской Федерации /⁷⁶ нь Төрийн Дум болон депутатууд, Тамгын газрын үйл ажиллагааг олон нийтэд мэдээлэх, сурталчлах, хэвлэл мэдээлэлтэй харилцах үндсэн чиг үүрэгтэй. Тус газар нь дараах хэлтсүүдтэй. Үүнд:

- шуурхай мэдээллийн;
- парламентын сэтгүүлчдийн;
- төвийн болон бүс нутгийн хэвлэлийн;
- олон нийттэй харилцах;
- мэдээллийн хяналт үнэлгээний;
- телевизийн;
- радиогийн;
- мэдээллийн техник ашиглалтын хэлтэс байна.

Тус газар нь Төрийн Думын үйл ажиллагааг мэдээлэх, сурталчлах ажлыг зохион байгуулах, цаг үеийн асуудлаар шуурхай мэдээлэл, хэвлэлийн тойм, мэдэгдэл бэлтгэж, төвийн болон бүс

⁷⁴ Federal Law “On provision of access to information on activities of courts in the Russian Federation <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16810>

⁷⁵ Law of the Russian Federation “About mass media <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=1618>

⁷⁶ Государственная Федерального собрания Российской Федерации <http://duma.gov.ru/legislative/lawmaking/>

нутгийн хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр олон нийтэд мэдээлэх, гадаадын хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай холбоотой ажиллах, парламентын удирдлага, депутатууд, ажилтнуудыг гадаад, дотоодын хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэлд ярилцлага өгүүлэх, хэвлэлийн бага хурал, брифинг хийлгэх ажлыг зохион байгуулах, Төрийн Думын удирдлага, депутатуудыг олон улсын болон ОХУ-д болж буй үйл явдлын талаар хэвлэлийн мэдээллээр хангах, парламентын сэтгүүлчдэд сурвалжлах эрх олгох, мэдээллээр хангах асуудлыг хариуцан зохион байгуулах, бүртгэл хөтлөх, хууль, дүрэм зөрчсөн сэтгүүлчдийн сурвалжлах эрхийг цуцлах, хууль бусад шийдвэрийн төсөлд олон нийтийн санал авах ажлыг зохион байгуулах, ОХУ-ын субъектуудын хууль тогтоох байгууллагууд, төрийн бусад байгууллагын хэвлэлийн албатай хамтран ажиллах, парламентын үйл ажиллагааны талаар гэрэл зураг, дүрс бичлэг хийж архивлах, оросын болон гадаадын хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслүүдэд гарсан парламентын асуудлаарх нийтлэлүүдэд дүн шинжилгээ хийх, “Думын тойм” /“Думское обозрение”/ сэтгүүлийн цахим хувилбарыг бэлтгэж сүлжээнд тавих, бус нутгийн хэвлэлүүдэд зориулсан мэдээлэл-судалгааны “Думын хөрөг” /“Думская панорама”/ сэтгүүлийг бэлтгэн гаргах, “Парламентын сонин” /“Парламентская газета”/, “Өнөөдрийн ОХУ” /“Российская Федерация сегодня”/ сэтгүүлд парламентын асуудлаар материал бэлтгэж өгөх, сар тутмын “Дум хэвлэлийн толинд” /“Дума в зеркале прессы”/ товхимол, “Дум ба ТВ” /“Дума и ТВ”/ теле-нэвтрүүлэг, “Россия” сувгийн “Парламентын цаг” /“Парламентский час”/ нэвтрүүлгийг бэлтгэхэд оролцоно.

ИБУИНХУ

Тус улсад парламентаас баталсан хууль тогтоомжийг хэвлэн нийтлэх, олон нийтэд таниулах, сурталчлах болон парламентын үйл ажиллагааны талаар мэдээлэх, сурталчлах ажлыг Парламентын тухай хууль (Act of Parliament), Мэдээллийн эрх чөлөөний тухай хууль (Freedom of Information Act 2000) болон холбогдох бусад хууль тогтоомжоор зохицуулж байна. Хууль сурталчлах, иргэдэд хуулийн боловсрол олгох үйл ажиллагааг төрийн болон төрийн бус байгууллагууд дангаараа буюу хамтран зохион байгуулдаг байна. Хууль сурталчлах үйл ажиллагаа нь иргэд, олон нийтэд хуулийн боловсрол олгох, тэдний эрх зүйн чадамжийг нэмэгдүүлэхэд чиглэх бөгөөд хуулийн боловсрол олгох сургалтыг зохион байгуулах, судалгаа мэдээлэл хийх зэрэг хэлбэрүүдээр явагддаг байна.

Нэгдсэн Хаант Улсын Парламентад Олон нийтийн хууль зүйн боловсролын асуудал (Public Legal Education) хариуцсан албан бус Бүх намын парламентын бүлэг (All-Party Parliamentary Groups) 2016 онд байгуулагдсан байна. Тус бүлэг нь иргэд, олон нийтэд эрх зүйн тогтолцооны талаар мэдлэг олгох, парламент дахь олон нийтийн эрх зүйн боловсролын талаарх ойлголтыг нэмэгдүүлэх, парламентын гишүүдийг хууль эрх зүйн салбарын төрийн болон төрийн бус байгууллагуудтай хамтран ажиллахыг дэмжих зэрэг үндсэн чиг үүрэгтэй байгуулагдсан байна. 2017 онд тус бүлгээс иргэдийн эрх зүйн боловсролыг нэмэгдүүлэх сургалтыг орон даяар зохион байгуулах шийдвэр гаргасан байна. Иргэдэд иргэний үндсэн эрх, үүрэг хариуцлагын талаарх мэдлэг, мэдээллийг олгосноор тэдний нийгэмд итгэх итгэл найдварыг нэмэгдүүлж, нийгэмд шударга ёс тогтооход чухал үүрэгтэй гэж үзсэн байна. Энэхүү үйл ажиллагааг парламент, Хууль зүйн яам тэргүүлэн төрийн болон олон нийтийн бусад байгууллагуудтай хамтран хэрэгжүүлж эхэлсэн байна.

Парламентаас хууль тогтоомжийг сурталчлах

Хууль тогтоомжийг олон нийтэд мэдээлэх, сурталчлах үйл ажиллагааг

- хэвлэн нийтлэх,
- цахимаар нийтлэх,
- телевиз, радиогоор сурталчлан таниулах,
- иргэд, олон нийттэй уулзалт, хэлэлцүүлэг зохион байгуулах
- сургалт зохион байгуулах зэрэг хэлбэрүүдээр хүргэж байна.

Хэвлэн нийтлэх

Хатан хаан хүлээн авч, дэмжиж, зөвшөөрсөн өдрөөс хууль батлагдан хүчин төгөлдөр болох бөгөөд батлагдсан хуулийг хэвлэмэл болон цахим хувилбараар олон нийтэд түгээнэ. 1889 оноос хууль тогтоомжийг албан ёсоор хэвлэх эрхийг авсан Бичиг хэргийн газраас (The Stationary Office) эрхлэн гаргадаг “The Gazette” сэтгүүл нь парламент болон засгийн газраас батлагдан гарч буй бүхий л албан бичгийн (үүнд, шинээр батлагдсан хууль тогтоомж, шийдвэр, хороодын тайлан, хуралдааны тэмдэглэл зэрэг) албан ёсны эх сурвалж болдог байна.⁷⁷

Цахимаар нийтлэх

Хууль тогтоомжийг мөн Парламентын албан ёсны “Батлагдсан хууль болон Хууль тогтоомжийн төсөл” цахим хуудсанд дараах хэсгүүдэд нийтэлнэ.⁷⁸

- Парламентаар хэлэлцэхээс өмнөх хуулийн төслүүд (Bills before Parliament)
- Парламентаар хэлэлцэж буй хуулийн төслүүд (Draft Bills)
- Хуулийн нэмэлт, өөрчлөлт (Secondary Legislation)
- Парламентаар батлагдсан хууль тогтоомж (Acts of Parliament)

Иргэд, олон нийт энэхүү цахим хуудаснаас батлагдсан хууль тогтоомжтой танилцах төдийгүй хуулийн төслүүдтэй танилцан, өөрсдийн санал бодлоо илэрхийлэх боломжтой.

Засгийн газрын харьяа Үндэсний Архивын газраас эрхлэн хөтөлдөг legislation.gov.uk цахим хуудас нь 1267 оноос өнөөг хүртэлх Нэгдсэн Хаант Улсын бүхий л хууль тогтоомжийн албан ёсны цахим эх сурвалж юм.

Парламентын телевиз⁷⁹

Парламентын телевизээр парламентын 2 танхим болон тэдгээрийн байнгын хороодын хуралдааныг шууд нэвтрүүлдэг байна. Иргэд өөрийн сонирхож буй хууль тогтоомжийн төслийн хэлэлцүүлгийг шууд үзэх боломжтой. Түүнчлэн парламентын телевизийн цахим хуудсыг ажиллуулдаг бөгөөд хуралдааны хуваарийг нийтэлж, болж өнгөрсөн хуралдааны бичлэгийг архивлан хадгалдаг байна. Хадгалагдсан хуралдааны бичлэгээс танхим, хороод, гишүүний нэрээр хайлт хийн нөхөн үзэх боломжтой. Одоогийн байдлаар 2007 оноос хойших хуралдааны бичлэгүүд хадгалагдсан байна.

Хууль тогтоох үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог нэмэгдүүлэх

Парламентын Нийтийн танхимын ажлын албаны **Оролцооны алба** (Participation team)⁸⁰ нь хууль тогтоох үйл ажиллагааг иргэд, олон нийт, хүүхэд залууст сурталчлан таниулах, иргэдийн идэвх, оролцоог нэмэгдүүлэх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэн ажилладаг байна. Оролцооны баг нь чиг үүргийнхээ хүрээнд дараах гурван хэсгээс бүрддэг.

- **Иргэд олон нийттэй харилцах хэсэг** (Communications and Audiences team)

Тус хэсэг нь Нийтийн танхимын үйл ажиллагааны талаарх олон нийтийн ойлголт, мэдлэгийг дээшлүүлэх, тэдгээрийн оролцоог нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэг.

- **Боловсрол ба оролцооны хэсэг** (Education and Engagement Service)

Тус хэсэг нь иргэд олон нийт, ерөнхий боловсролын болон их дээд сургуулийн сурагч, оюутнуудын парламентын талаарх ойлголт, парламентын үйл ажиллагаанд оролцох оролцоог нэмэгдүүлэх зорилготой ажилладаг. Үйл ажиллагааныхаа хүрээнд боловсролын хөтөлбөрийг нэвтрүүлж, тэдгээртэй уялдсан ажлууд, тухайлбал, “Парламентын нэрэмжит 7 хоног” хүүхэд

⁷⁷ <https://www.iclr.co.uk/knowledge/legislation/where-is-legislation-published/>
<https://www.thegazette.co.uk/>

⁷⁸ <https://www.parliament.uk/business/bills-and-legislation/>

⁷⁹ <https://www.parliamentlive.tv/Commons>

⁸⁰ <https://erskinemay.parliament.uk/section/6386/the-house-of-commons-service/>
<https://erskinemay.parliament.uk/section/6391/participation/>

залуус, олон нийтийг хамарсан, иргэдийн парламентын боловсролыг нэмэгдүүлэх, хууль тогтоох үйл ажиллагаанд иргэдийн оролцоог дээшлүүлэх, идэвхийг нэмэгдүүлэх үндсэн зорилготой олон төрлийн сонирхолтой уралдаан тэмцээнийг орон даяар 7 хоногийн турш зарлан, зохион байгуулдаг байна.

Түүнчлэн парламентын хоёр танхимын гишүүдийг сурагч, оюутан, залуучуудтай уулзан, тэдний санаа бодлыг сонсох зэрэг үйл ажиллагааг зохион байгуулж, дэмжлэг үзүүлж ажилладаг байна.

• **Парламентын ордноор зочлогсдод үйлчлэх хэсэг** (Visitor and Retail Services)

Тус хэсэг нь иргэдийн парламентын ордноор зочлох, тодорхой асуудлыг сонирхон хэлэлцүүлэгт оролцохыг хүссэн тохиолдолд тухайн ажлыг хариуцан зохион байгуулдаг байна.

Парламентын ордны дэргэд парламентын боловсролын төв байрлах бөгөөд парламент, хууль тогтоох үйл ажиллагааны талаар мэдлэг мэдээллээ нэмэгдүүлэх хүсэлтэй хэн бүхэнд нээлттэй байна.

Орон нутгийн иргэдэд хүрч үйлчлэх

Парламентын орон нутаг дахь сургалтын төвүүд нь (Parliament's Outreach Officers) тус улсын бүс нутаг болгонд парламентын үйл ажиллагааг сурталчилж ажилладаг байна. Иргэд, олон нийт, нийгмийн бүлгүүдэд парламентын үйл ажиллагааны тухай мэдээллийг өгч, тэдэнд санал хүсэлт, тулгарч буй асуудлаа хэрхэн шийдвэрлүүлэх, хэрхэн өөрсдийн дуу хоолойг парламентад хүргэх талаар сургалт мэдээллийг хүргэдэг байна.

Түүнчлэн тусгай бэлтгэгдсэн сургагч багш нар болон Нийтийн танхимын ажлын албаны ажилтнууд нь хөдөө орон нутагт томилогдон очиж парламент, хууль тогтоох үйл ажиллагааны талаар сургалт, мэдээллийг хөдөө орон нутгийн иргэд, хүүхэд багачуудад биечлэн олгох боломжтой.

Ерөнхий боловсролын сургалтын хөтөлбөрөөр дамжуулан хууль тогтоох байгууллага болон түүний үйл ажиллагааны талаар мэдлэг олгох

Ерөнхий боловсролын сургуулийн хөтөлбөрийн Иргэний боловсрол (Citizenship) хичээлээр дамжуулан сурагчдад хууль тогтоох байгууллага, түүний үйл ажиллагааны талаарх мэдлэгийг бага ангиас нь хялбаршуулсан байдлаар энгийн ойлголт өгч эхлэн, үүнийгээ дунд, ахлах ангид гүнзгийрүүлэн олгодог байна.

Ахлах ангид тус хичээлээр нийгэмд идэвхтэй, оролцоотой иргэн бэлтгэхэд шаардагдах ойлголт, мэдлэг, ур чадварыг олгоход чиглэж, ардчилал, төр засаг, хууль тогтоох үйл ажиллагааны талаарх мэдлэгийг сонирхолтой байдлаар хүргэхийг зорьдог байна. Улс төр, нийгмийн тулгамдсан асуудлуудыг судалж, хэлэлцүүлэг өрнүүлж, учир шалтгааныг нь дүгнэн цэгнэх мэдлэг чадвар суулгахыг зорьдог байна. Ирээдүйд нийгэмд хариуцлагатай иргэн болж төлөвших, оновчтой зөв шийдвэр гаргаж байх зэрэг ойлголтыг энэхүү хичээлээр заадаг. Ахлах ангийн нийт сурагчдад Иргэний боловсрол хичээлээр дараах мэдлэг, чадварыг эзэмшүүлэх зорилготой:

- ИБУИНХУ-ын төрийн тогтолцоо, ардчилсан засаглалд иргэд хэрхэн идэвхтэй оролцох талаар;
- Нийгэмд хууль тогтоомж, шүүхийн тогтолцооны гүйцэтгэх үүрэг болон хууль боловсруулах, батлах үйл явц, түүний хэрэгжилтийн талаар;
- Цаашид олон нийтийн болон бусад нийгэмд тустай, хариуцлагатай үйл ажиллагаанд оролцох идэвх, сонирхлыг төрүүлэх, хөгжүүлэх, хэвшүүлэх талаар;
- Асуудалд олон талаас нь нухацтай хандах, улс төрийн сэдвээр хэлэлцүүлэг өрнүүлэх зэрэг болно.⁸¹

⁸¹ <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-citizenship-programmes-of-study>

КАНАД УЛС

Эрх зүйн орчин Канад улсад хууль, дүрэм журмыг хэвлэн нийтлэхтэй холбоотой харилцааг “Хууль, журмын тухай” хуулиар зохицуулдаг.⁸² Уг хуулийн 9,10,11,12-р зүйлд:

-Батлагдсан хуулийг бүртгүүлснээс хойш Хатан хааны албан ёсны хэвлэл болох “Canada Gazette”-д 23 хоногийн дотор хэвлэн нийтлэнэ. Хэвлэмэл болон цахим хэлбэрээр хууль тогтоомжийг нийтлэхтэй холбоотой үйл ажиллагааг Сэтгүүлийн зөвлөлийн эрхлэгч хариуцна.

“Canada Gazette” сонины албан ёсны хэвлэлийн цахим хувилбарыг веб сайтад “pdf” хэлбэрээр байршуулдаг.

-Батлагдсан хууль болон эрх зүйн актууд нь бүртгэгдсэн өдрөөсөө хүчин төгөлдөрт тооцогдох бөгөөд зарим тохиолдолд бүртгэгдэхээсээ өмнө хүчин төгөлдөр болно гэж хугацаа заасан үед хууль тогтоох байгууллагаас нууцын түшмэлд энэ талаар тодорхой бичихийг зөвлөдөг.

-Хатан хааны албан ёсны хэвлэл нь “Canada Gazette” сонин байна гэж заасан байна.⁸³

Хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд оролцогч субъектүүд Мужийн олон нийтийн эрх зүйн боловсролыг сайжруулах байгууллагууд (Public Legal Education-PLE)-ын үндэсний сүлжээ нь Канадын хуулийн засаглалын тогтолцооны чухал хэсэг бөгөөд эдгээр байгууллагын үйл ажиллагаа тогтмол шинэчлэгдэж, цаг үедээ нийцсэн арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулдаг. Хууль сурталчлах үйл ажиллагаанд Канадын Хууль зүйн яам, Мужийн хуулийн сан ба Канадын хууль эрх зүйн мэдээллийн төв зэрэг үндэсний хэмжээний байгууллагууд дэмжлэг үзүүлж ажилладаг.⁸⁴

Мужийн олон нийтийн эрх зүйн боловсролыг сайжруулах байгууллагууд нь олон нийтэд эрх зүйн боловсрол олгох зорилгынхоо хүрээнд олон нийтэд хууль зүйн боловсрол олгох, мэдээлэл өгөх үүрэгтэй байдаг. Энэхүү сүлжээнд Боловсролын яам, Өв ба цагаачлалын яам, сургалт судалгааны байгууллагууд, нийтийн номын сан, хуульчдын холбоо, шүүх өмгөөллийн байгууллагууд, олон нийтийн хууль зүйн үйлчилгээний байгууллагууд, тусгай сонирхлын бүлгүүд гэх мэтийн байгууллагууд орно. Ихэнх тохиолдолд эдгээр төрийн яам, агентлагууд PLE байгууллагуудтай хамтран ажилладаг учраас хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг сайжруулахад дэмжлэг болдог.

PLE сүлжээний байгууллагууд нь ихэвчлэн сайн дурынхны дэмжлэгт тулгуурлан үйл ажиллагаа явуулдаг. Тухайлбал, хуульч, шүүгчид ч үүнд оролцох ба тэд цаг зав гарган хууль сурталчлах олон нийтийн арга хэмжээнд оролцож, хууль сурталчлах байгууллагуудын санг бүрдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх үүднээс Удирдах зөвлөлд нь орж ажилладаг. Бусад мэргэжилтнүүдийн хувьд ч ялгаагүй PLE сүлжээний байгууллагуудын зорилгыг хэрэгжүүлэхэд цаг зав, үр чадвараа зориулан эдгээр байгууллагуудыг удаан хугацаанд оршин тогтноход дэмжлэг үзүүлэх байдлаар оролцдог.

Хууль сурталчлах үйл ажиллагааг хүлээн авагчид PLE байгууллагууд үйлчилгээгээ олон нийтэд шууд хүргэхийг чухалчлан үздэггүй. Учир нь сурталчилгааны хүрээ хэт өргөн, өртөг зардал өндөр, үр дүн багатай байх магадлалтай гэж үздэг байна. Түүний оронд PLE байгууллагууд тодорхой бүлэг, олон нийтэд хүрч үйлчлэх байр суурин дээр ажиллаж байгаа хүмүүстэй хамтран ажиллахыг чухалчлан үздэг байна. Тухайлбал, багш, судлаачид болон бусад мэргэжлийн хүмүүсийг зуучлагч болгон ажиллуулж, олон нийтэд хүрэхийг эрмэлздэг. PLE байгууллагууд ихэвчлэн дэээрх нөлөөллийн бүлгүүдэд сургалт явуулж, хууль сурталчлах нөөц бололцоогоор хангадаг. Зуучлагчаар дамжуулах энэхүү стратеги нь олон нийтэд хүргэх хуулийн мэдээллийн сан болон үйлчилгээний сүлжээгээ ашиглан хууль, эрх зүйн мэдээлэл хамгийн их хэрэгтэй ч шууд хүрч үйлчлэхэд хэцүү хүмүүсийг олох үр дүнтэй арга гэж үздэг байна.

⁸² Хууль болон олон улсын гэрээ конвенцыг албан ёсоор хэвлэн нийтлэх, хүчин төгөлдөрт тооцох, албан ёсны орчуулга хийх эрх зүйн зохицуулалт бусад орны туршлага СТ/16-404

⁸³ Statutory Instruments Act R.S.C., 1985, c. S-22 - <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/S-22/>

⁸⁴ <http://www.plecana.org/wp-content/uploads/2019/03/CFCJ-2003-Issue-6-Summer.pdf>

Санхүүжилт PLE байгууллагуудын тогтвортой үйл ажиллагааг дэмжихэд мужийн захиргаа болон хуулийн сан санхүүжилтийн дэмжлэг үзүүлдэг. Гэвч практикт PLE үйл ажиллагаанд ихэвчлэн хуулийн нийгэмлэгүүд, мужийн болон улсын хэмжээний яамдууд, хувийн болон улсын сан, корпорациуд, хувь хүмүүсийн хандиваас санхүүгийн дэмжлэг авдаг байна. Зарим PLE байгууллагууд үйлчилгээний хөлс авах, өөрсдийн гаргадаг хэвлэлд сурталчилгаагаа байрлуулах зэргээр санхүүгийн асуудлаа шийдвэрлэдэг байна.

Хууль сурталчлах хэлбэр Олон нийтийн хуулийн боловсролыг дээшлүүлэхэд тодорхой дэд бүтэц бүхий сүлжээнүүдийг ашигладаг. Олон нийтийн зүгээс хууль тогтоогч, бодлого боловсруулагчдад шүүмжлэлтэй хандах, хариуцлага тооцох эрэлт нэмэгдэж байгаатай холбогдуулан хууль таниулах үйлчилгээнийхээ хүрээнд PLE байгууллагууд мэдээллээ ил тод байлгахад онцгойлон анхаардаг. Үүнд:

- Үндэсний хэмжээний цахим хаяг www.acjnet.org нь олон нийт болон PLE үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудад шаардлагатай мэдээллийг агуулах ба тэдгээрийг хооронд нь холбох үүрэг гүйцэтгэдэг.
- Канадын Олон нийтийн хууль эрх зүйн боловсролын холбоо (PLEAC- Public Legal Education Association of Canada) болон PLE үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагууд хамтран ажиллаж, үйл ажиллагааныхаа талаар мэдээлэл солилцох, нийтлэг ашиг сонирхлын асуудлуудаа хэлэлцэх, хамтын нөөц боломжоо хуваалцах, харилцаа, хамтын ажиллагаагаа хөгжүүлэх зорилготой ажилладаг. Энэ холбооны гишүүнчлэлд аль болох олон PLE үйлчилгээ үзүүлэгчдийг хамруулах тусам холбооны чадавх илүү сайжирна гэж үздэг байна.
- Канадын Иргэний шударга ёсны нийгэмлэг (The Canadian Forum on Civil Justice) нь олон нийт болон PLE үйлчилгээ үзүүлэгчдийн сүлжээнд дэмжлэг үзүүлэн, харилцаа, хамтын ажиллагааг хөгжүүлж ажилладаг.

Олон нийтийн оролцоог хангах бодлого⁸⁵-ыг Хууль зүйн яамны олон нийтийн оролцооны бодлогын баримт бичиг, удирдамжид тусгасан байдаг. Энэхүү бодлогын баримт бичигт Канадын иргэдийг ил тод, хүртээмжтэй, хариуцлагатай, үнэн зөв мэдээллээр хангах болон олон салбарыг хамарсан хууль, бодлого, хөтөлбөр, үйлчилгээг хэрхэн зохион байгуулах талаар тусгасан байдаг. Мэдээллээ хууль тогтоомжийн эмхэтгэл болон боломжтой хэвлэл мэдээллийн хэрэгслүүдээр түгээдэг. Мэдээллийг олон нийтэд түгээхийг мужууд өөрсдөө хариуцдаг. Канадын Засгийн газрын хуралдааны мэдээллийг Засгийн газрын зөвлөлдөөний нэгдсэн сайт болох “Канадуудтайгаа зөвлөлдөх нь” цахим хуудаснаа⁸⁶ авах боломжтой байдаг.⁸⁷

Канадын Парламентын Хэвлэлийн Галерей (CPPG-The Canadian Parliamentary Press Gallery) нь парламент болон засгийн газрын байгууллагуудаас гаргасан хууль тогтоомжуудын талаар олон нийтэд мэдээлэл хүргэх магадлан итгэмжлэгдсэн сэтгүүлчдээс бүрддэг бие даасан байгууллага юм. Уг Хэвлэлийн галлерей нь олон нийт ба засгийн газрыг холбох үүрэгтэй бөгөөд олон нийтэд шийдвэр гаргагчдын баталсан хууль тогтоомжуудыг албан ёсоор мэдээлэхээс гадна эргээд засгийн газарт олон нийтийн санаа бодлыг дамжуулдаг. Канадын муж тус бүрийн төрийн эрх барих байгууллагууд өөрийн хэвлэлийн галлерейтай байх ба уг байгууллагад гишүүнээр элссэн сэтгүүлчид хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлэл хийхээс гадна албан тушаалтнуудаас асуулт асуух, хариуцлага нэхэх зэргээр нийгэмд чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Байгууллагын гишүүнчлэлийн эрх нь парламентын мэдээллийг дамжуулах зорилготой, нийслэл хот Оттавад амьдардаг сэтгүүлчдэд нээлттэй байдаг. Тэд хууль тогтоох байгууллагаас гадна Ерөнхий сайд, Засгийн газар, төрийн албаны бүхий л шийдвэрийн талаар

⁸⁵ Library of Parliament Research Publications

<http://www.loppar.gc.ca/About/Library/VirtualLibrary/ResearchPublications-e.asp>

⁸⁶ <https://www.canada.ca/en/government/system/consultations/consultingcanadians.html>

⁸⁷ “Хууль боловсруулах ажиллагаанд оролцоог хангах, иргэд, байгууллага, олон нийтийн санал авах практикийн судалгаа” MDS and Khanlex.2014

мэдээлэх үүрэгтэй. Одоогоор уг байгууллагын гишүүнчлэлд тус улсын телевиз, сонин, сэтгүүлд ажилладаг 350 орчим сэтгүүлчид нэгдээд байна.

БҮГД НАЙРАМДАХ ТУРК УЛС

Хуулийг албан ёсоор хэвлэн нийтлэх, хүчин төгөлдөрт тооцох эрх зүйн зохицуулалт

Үндсэн хуулийн 89.1 Бүгд Найрамдах улсын Ерөнхийлөгч нь Үндэсний Их Хурлаас баталсан хууль тогтоомжийг 15 хоногийн дотор ёсчилно.

91.6 Хууль тогтоомж нь Албан ёсны хэвлэл (Official Gazette)-д хэвлэгдсэнээр хүчин төгөлдөр болно.⁸⁸

Дэгийн тухай хуулийн 81-р зүйл. Хэрэв Ерөнхийлөгч хуулийг Үндэсний Их Хуралд буцаасан бол хуулийг хэсэгчлэн хэвлэхгүй бөгөөд Чуулганы нэгдсэн хуралдаан болон байнгын хороонд хуулийг хэлэлцүүлэхээр буцаана.

Үндэсний Их Хурлаас баталсан хууль Албан ёсны Хэвлэл (Official Gazette)-д хэвлэх хүртэл хүчин төгөлдөр бус байна. Хуульд хугацааг өөрөөр заагаагүй бол Албан ёсны Хэвлэл (Official Gazette)-д хэвлэгдсэн өдрөөс хойш 45 дахь өдөр хууль хүчин төгөлдөр болно.⁸⁹

Хууль сурталчлах хэлбэр, эрх бүхий байгууллага. Турк улсад төрийн бодлого, хууль, тогтоол шийдвэрийг ард нийтэд хүргэхэд хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн үүрэг оролцооны талаар хуульчлан зохицуулсны зэрэгцээ Турк Улсын Үндэсний Их Хурлын дэргэдэх Хэвлэн нийтлэх болон Олон нийттэй харилцах хэлтэс, Засгийн газрын дэргэдэх Хэвлэлийн асуудал хариуцсан алба, мөн түүнчлэн Засгийн газрын Хэвлэл мэдээллийн Ерөнхий газар нь энэхүү үүргийг гүйцэтгэхээр тогтоосон байдаг.

Турк Улсын Үндэсний Их Хурлын Тамгын газрын тухай хуулийн 15-р зүйл: Хэвлэн нийтлэх болон олон нийттэй харилцах хэлтэс нь дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлэхээр зохицуулсан байна. Үүнд:

А. Турк Улсын Их Хурлын хэвлэн нийтлэхтэй холбоотой бүхий л асуудлыг зохион байгуулах, сурталчлах болон нийтийн хүртээл болгох ажлыг хэрэгжүүлэх,

Б. Турк Улсын Их Хуралтай холбогдолтой асуудлын хүрээнд тодорхой үйл ажиллагаа зохион байгуулах, энэ талаар хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нэвтрүүлэг хийж олон нийтийг мэдээллээр хангах.⁹⁰

Турк Улсын Радио, Телевизийн тухай хуулийн 5-р зүйл: “Олон нийтийн санаа бодлыг эерэг, зөв, чөлөөтэй төлөвшүүлэх үүднээс нийтэд хамааралтай асуудал тухай бүрт иргэдийг хэрэгцээтэй мэдээллээр хангах, нэг талыг барьсан, аль нэг талыг дэмжсэн мэдээлэл хийхгүй байх ба аль нэг улс төрийн нам, эвслийн эсхүл бүлгийн ашиг сонирхол, итгэл үнэмшил, үзэл бодолд нь нийцсэн мэдээллээр хангах хэрэгсэл болохгүй байх” гэж хуульчилсан.⁹¹

Хэвлэлийн тухай хуулийн үндэслэл хэсэгт: Радио, телевизийн нэвтрүүлгийг дотоод болон гадаадад нэвтрүүлэх эрх нь зөвхөн Төрийн мэдэлд байна. Төр энэхүү эрхээ улсын Радио, Телевизийн байгууллагаар дамжуулан хэрэгжүүлнэ гэж заажээ.

Мөн хуулийн 3-р зүйл:

“Төрийн бодлого, хууль дүрмийг сурталчлан таниулах болон энэ хүрээнд төрөөс баримтлах бодлогын стратегийг тодорхойлоход туслах” гэж хэвлэл мэдээллийн хэрэгслийн үүргийг тодорхойлсон.⁹²

Турк Улсын Засгийн газрын Хэвлэн нийтлэх болон мэдээллийн Ерөнхий газар нь 1984 оноос Засгийн газрын мэдэлд үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа байгууллага юм.

⁸⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

⁸⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/>

⁹⁰ <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6253.html>

⁹¹ <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/>

⁹² <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/>

Энэхүү байгууллага нь төрийн бодлого, шийдвэрийг олон нийтэд хүргэх чиглэлээр дараах үйл ажиллагааг явуулдаг.

- Олон нийт болон холбогдох байгууллагуудыг бодит, үнэн зөв мэдээллээр хангах тохиромжтой арга хэрэгслийг ашиглан мэдээллийг шуурхай хүргэх ажлыг зохион байгуулах;
- Төрийн бодлого, хууль тогтоомж, үйл ажиллагааг дотоод болон гадаад орчинд эерэгээр нөлөөлөхүйц байдлаар түгээх, эдгээр бодлого, шийдвэрийг нийгэмд хүлээн зөвшөөрүүлэн хэрэгжүүлэх, тодорхой үр дүнд хүрэх чиглэлээр ажил зохион байгуулах.⁹³

Засгийн Газрын дэргэдэх Хэвлэл мэдээллийн алба

Ерөнхий сайд, Шадар сайд болон яамны сайдууд, бусад холбогдох албан тушаалтнуудын олон нийтэд мэдээлэх шаардлагатай гэж үзсэн мэдээ мэдээлэл, тайлан, сонсгол болон тогтоол, шийдвэрүүдийг дотоодын болон гадаадын хэвлэл, мэдээллийн агентлаг, радио, телевизийн байгууллагуудад хугацаанд нь хүргүүлэх үүргийг хэрэгжүүлдэг.⁹⁴

Турк улс нь төрийн бодлого, тогтоол, шийдвэрийг улсынхаа олон нийтэд үнэн бодитоор, түргэн шуурхай хүргэхийг эрмэлздэгээс гадна дэлхийн бусад улс орнууд тус улсын төрийн бодлогын талаар эерэг хандлагатай байх, тухайн бодлого, шийдвэр нь дэлхий дахинд ч дэмжлэг авах, улс хоорондын хамтын ажиллагаанд эерэгээр нөлөөлөх явдалд маш их ач холбогдол өгдөг байна.

Турк Улсын Засгийн газрын Хэвлэл нийтлэх болон мэдээллийн Ерөнхий газар нь улсын хэмжээнд болон дэлхий дахинд улс орноо сурталчлах, Улсын Их Хурал болоод Засгийн газраас баримталж буй бодлого, батлан гаргасан хууль, шийдвэрийг цаг тухайд нь хүргэх ажлыг хариуцан ажилладаг байгууллага юм.

Энэхүү байгууллага нь дэлхийн хэвлэл мэдээллээр Турк улстай холбоотой гарсан мэдээ мэдээллийг цаг тухайд нь гадаадын 40 хэлнээс эх хэл рүүгээ орчуулан холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд хүргэдэг. Мөн төрийн бодлого, тогтоол шийдвэрийг дотоод болон гадаадад хэрхэн хүлээж авч байгаа талаар судалж, энэ талаар холбогдох байгууллагад нэн даруй мэдээлж тухайн бодлого, шийдвэрийг хэрэгжүүлэх эсвэл шүүмжлэлтэй хандсан тохиолдолд дахин боловсруулах, хянан хэлэлцэх тогтолцоог бүрдүүлсэн байна.

Турк Улсын Засгийн газар нь хэвлэлийн эрх чөлөөг бодлого, шийдвэрээ олон нийтэд хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр хүргээд зогсохгүй эргээд энэ шийдвэрийн талаарх олон нийтийн хандлага ямар байна, нийгмийн хүлээлт юу байсан бэ гэдгийг судлах нь тухайн бодлого, шийдвэрийн хэрэгжилтэнд эерэгээр нөлөөлөх үзүүлэлт болдог байна.

Мөн Төрийн байгууллагууд болон ажилтнуудад хууль тогтоомжийн талаарх боловсрол олгох хууль сурталчлах сургалтыг зохион байгуулдаг. Энэхүү сургалтаар Хууль тогтоомжтой холбоотой үндсэн ойлголт, хууль боловсруулах арга техник, мэргэжлийн комиссын хууль тогтоох үйл явц, хууль батлах болон сурталчлах, парламентын дипломат харилцаа зэрэг сэдвийн дор явагддаг байна.

Их дээд сургуулиудтай Ассамблейн үйл ажиллагаа болон хууль таниулах зорилгоор хамтран ажилладаг байна. Хууль эрх зүйн ойлголт, хуулийн боловсролоо дээшлүүлэх сонирхолтой оюутан залуус, ялангуяа хууль эрх зүй, улс төрийн шинжлэх ухааны тэнхимд суралцаж буй оюутнууд чуулганы танхимтай танилцах боломжтой юм. Бямба гаригийн 11-16 цагийн хооронд ямар ч иргэн ирж Ассамблейтай танилцах боломжтой байна. Энэ үер хууль боловсруулах, хуулийн хэрэгжилт болон улс төр судлалын чиглэлээр 1-3 цаг лекц сонсож, Ассамблейн үйл ажиллагаатай танилцдаг. Мөн ард иргэдийн санаа бодлыг сонсох үүднээс вэб сайтыг ажиллуулдаг.⁹⁵

⁹³ <http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda>

⁹⁴ <https://www.basbakanlik.gov.tr>

⁹⁵ https://www.tbmm.gov.tr/duyurular/insan_kaynaklari.htm

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

ОХУ

- О порядке опубликования и вступления в силу федеральных конституционных законов, федеральных законов, актов палат Федерального Собрания
<http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody&nd=102030627>
- Об обеспечении доступа к информации о деятельности государственных органов и органов местного самоуправления <https://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14756>
- Federal Law "On provision of access to information on activities of courts in the Russian Federation <https://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16810>
- Law of the Russian Federation "About mass media <https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=1618>
- Государственная Федеральное собрания Российской Федерации
<http://duma.gov.ru/legislative/lawmaking/>

ИБУИНХУ

- Хуулийн албан ёсны эх сурвалжууд <https://www.iclr.co.uk/knowledge/legislation/where-is-legislation-published/>
- Хууль хэвлэн нийтлэх эх сурвалж <https://www.thegazette.co.uk/>
- Хуулийн төсөл хэлэлцүүлэх дараалал <https://www.parliament.uk/business/bills-and-legislation/>
- Парламентын телевиз <https://www.parliamentlive.tv/Commons>
- Нийтийн танхимын ажлын албаны олон нийттэй харилцах алба
<https://erskinemay.parliament.uk/section/6386/the-house-of-commons-service/>
<https://erskinemay.parliament.uk/section/6391/participation/>
- Ерөнхий боловсролын сургуулийн Иргэний боловсрол хичээлийн талаарх мэдээлэл
<https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-citizenship-programmes-of-study>

Канад Улс

- Public legal education in Canada <http://www.plecana.org/wp-content/uploads/2019/03/CFCJ-2003-Issue-6-Summer.pdf>
- Library of Parliament Research Publications
<http://www.lopparl.gc.ca/About/Library/VirtualLibrary/ResearchPublications-e.asp>
- Consulting with Canadians
<https://www.canada.ca/en/government/system/consultations/consultingcanadians.html>
- “Хууль боловсруулах ажиллагаанд оролцоог хангах, иргэд, байгууллага, олон нийтийн санал авах практикийн судалгаа” MDS and Khanlex.2014
- Хууль болон олон улсын гэрээ конвенцийг албан ёсоор хэвлэн нийтлэх, хүчин төгөлдөрт тооцох, албан ёсны орчуулга хийх эрх зүйн зохицуулалт бусад орны туршлага СТ/16-404
- Statutory Instruments Act R.S.C., 1985, c. S-22 - <http://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/S-22/>
- Парламентын судалгааны албанаас гүйцэтгэсэн судалгааны бүтээгдэхүүнийг хэвлэн нийтлүүлэх, олон нийтэд түгээдэг эсэх талаарх гадаадын зарим орны туршлага СТ-16/207

Бүгд Найрамдах Турк Улс

- Бүгд Найрамдах Турк Улсын Үндсэн хууль
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Хууль хэвлэн нийтлэх эх сурвалж <https://www.resmigazete.gov.tr/>
- Хуулийн албан ёсны эх сурвалжууд <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6253.html>
- <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/>
- Ерөнхийлөгчийн албан ёсны эх сурвалж <https://www.tccb.gov.tr/>
- Туркийн Үндэсний Их Хурлын албан ёсны эх сурвалж
https://www.tbmm.gov.tr/duyurular/insan_kaynaklari.htm